

Verklaring Publieke raadpleging

Monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren

Opmerking 1	p.4 § 9	Het koninklijk besluit van 2010, art. 9, wijst het opstellen en het uitvoeren van de monitoringprogramma's specifiek toe aan de BMM. Deze laatste is dus strikt genomen niet belast met de « KRMS-monitoring » (die erin bestaat de goede uitvoering ervan te controleren en die dus behoort tot de bevoegdheden van de Europese Commissie).
Antwoord 1		De tekst is als volgt gewijzigd: "De Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium BMM, wetenschappelijke Dienst van het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, Operationele Directie Natuurlijk milieu (hierna de « OD Natuur » genaamd) is verantwoordelijk voor het definiëren en implementeren van de KRMS-monitoringprogramma's »
Opmerking 2	p.4 § 9	<p>Door de hervorming van het KBIN en het gebrek aan duidelijkheid omtrent zijn organisatie en zijn bevoegdheden is de situatie onduidelijk.</p> <p>Nu we te maken hebben met twee afzonderlijke diensten binnen het KBIN, zoals vaag wordt aangekondigd op de website van de BMM (een administratieve dienst en een wetenschappelijke dienst), is het noodzakelijk dat hun verschillen qua organisatie en bevoegdheden worden opgehelderd.</p> <p>Maar terwijl het KBIN op zijn website een onderscheid maakt tussen de dienst « Marien Milieu » en de « wetenschappelijke dienst BMM » binnen de OD Natuur, lijken beide diensten een aantal opdrachten gemeen te hebben, in het bijzonder wat betreft de activiteiten rond monitoring, opvolging en impactbeoordeling.</p> <p>Bovendien zijn de personeelsleden van de BMM (zoals opgesomd op hun website) en die van de OD Natuur belast met de programma's toegewezen aan het KBIN dezelfde. Er is dus geen merkbaar verschil tussen de twee diensten wat hun personeel betreft.</p> <p>Indien het personeel van de OD Natuur dus « twee petten op heeft », zoals wij het interpreteren, lijkt het ons belangrijk dat hun opdrachten en het bevoegdheidskader waarbinnen deze worden uitgevoerd worden verduidelijkt.</p> <p>Onder meer wanneer personen zoals de contactpersonen voor de MD 42 & 43 (P. 27) tegelijk een autoritaire en hiërarchische positie bekleden (hoofd van de juridische/administratieve dienst die de wetenschappelijke dienst BMM lijkt te zijn) en ook belast zijn met studies en andere wetenschappelijke taken die eerder zouden overeenstemmen met de dienst Marien Milieu van de OD Natuur (in casu, uitwerking van een systeem voor risicobeoordeling en risicobeheer) en waarvan sommige duidelijk een economische activiteit zijn waarvoor er een markt bestaat.</p> <p>Is het mogelijk om een duidelijk beeld te schetsen van de organisatie van deze diensten en hun opdrachten ?</p> <p>Wanneer het Besluit van 2010 verwijst naar de BMM, met welke huidige dienst stemt dit dan precies overeen ? Is het de</p>

		wetenschappelijke dienst BMM ? Of de OD Natuur ? Of het KBIN ?
Antwoord 2		Het is de wetenschappelijke Dienst BMM (die deel uitmaakt van de OD Natuur, en dus ook van het KBIN).
Opmerking 3	P.5 § 15	<p>Aangezien de leiding over de initiële beoordeling in 2012 toevertrouwd werd aan de BMM, en gelet op de formulering van §15 van pagina 5, lijkt het alsof de BMM ook belast zou worden met de beoordeling van de 6 jaren in 2018, althans voor de monitoringprogramma's, zo niet voor de beoordeling van de GMT en de milieudoelen.</p> <p>Terwijl de OD Natuur - BMM :</p> <ul style="list-style-type: none"> • de initiële beoordeling heeft uitgevoerd in 2012 ; • in ruime mate heeft meegewerkt aan het bepalen van de GMT en de milieudoelen; • de huidige monitoringprogramma's heeft opgesteld; • instaat voor de uitvoering en de coördinatie ervan ; • en de OD Natuur belast is met de uitvoering van het merendeel van de programma's, <p>Loopt België niet het risico op vertekende resultaten en het schenden van objectiviteitsstandaarden ? Wordt voor 2018 een onafhankelijke beoordeling, of een beoordeling uitgevoerd door 'peers' overwogen?</p>
Antwoord 3		<p>Volgens artikel 6 van het KB van 23 juni 2010 is DG Leefmilieu bevoegd voor de coördinatie van de uitvoering door de bevoegde federale diensten van de initiële beoordeling van het mariene milieu. DG Leefmilieu, dienst Marien Milieu is dus ook verantwoordelijk voor de herziening van de initiële beoordeling in 2018 en zal dit met de relevante experts ondernemen.</p> <p>Artikel 9 van hetzelfde KB wijst de BMM aan als opsteller en uitvoerder van de monitoringprogramma's voor de voortgaande beoordeling van de milieutoestand. De FOD Economie, onder de bevoegdheid van de Minister bevoegd voor Ondernemen, voert het deel van deze monitoringsprogramma's uit dat betrekking heeft op de zand- en grindwinning. Indien noodzakelijk zal bijkomende expertise in andere instellingen gezocht worden.</p>
Opmerking 4	P.5 § 15	<p>Het Koninklijk besluit van 2010 wijst enkel de opstelling en de uitvoering van het monitoringprogramma specifiek toe aan de BMM (art.9). Voor alle andere fasen van de uitvoering van de KRMS, kan DG5 naar believen een beroep doen op de federale diensten en op « elke publieke of private natuurlijke persoon of rechtspersoon » (art.4, §1er, al. 3) die zij nuttig achten.</p> <p>Wordt er, om een mogelijk gebrek aan objectiviteit te vermijden waardoor het behalen van de doelstellingen van de KRMS in het gedrang zou kunnen komen, overwogen om een aantal van de nieuwe programma's uit te besteden of te delegeren aan onafhankelijke operatoren ?</p>
Antwoord 4		De Staat is van plan om haar taken zelf te dekken met haar eigen middelen. Dit lijkt de beste garantie voor objectiviteit en respect voor het algemeen belang. Dit sluit het gebruik van externe expertise op <i>ad hoc</i> basis niet uit.
Opmerking 5	p. 5 § 16	Gelet op het feit dat de grote meerderheid van de programma's economische activiteiten zijn (impactstudies, evaluatie van de gevolgen, monitoring) in de zin van het Europees mededingingsrecht (CJCE Sacchi 1974 ; CJCE Albany 1999), is de gevraagde (bovenvermelde) opheldering des te belangrijker.

		<p>Bovendien moet elke dienstverlening uitgevoerd voor een aanbestedende overheid (waaronder het KBIN en de FOD Leefmilieu) door een of meerdere (publieke of privé-) operatoren aanleiding geven tot het uitschrijven van een overheidsopdracht.</p> <p>Nochtans lijkt het erop dat sommige van de milieudoelen (MD 7, 17, 44) die geleid hebben tot nieuwe monitoringprogramma's ambtshalve werden toegewezen aan de vermelde instellingen (MDK, FAVV..).</p> <p>Loopt dit niet het risico om in te druisen tegen het mededingingsrecht en het recht inzake overheidsopdrachten ?</p>
Antwoord 5		Het verwijzen naar de regels van het mededingingsrecht – die gekend zijn – is hier niet van toepassing. De betrokken officiële actoren ondernemen actie binnen het kader van hun bevoegdheidsdomein en hun intrinsieke opdrachten en met hun eigen middelen. Er is geen toekenning van opdrachten van DG5, noch van het KBIN gebeurd.
Opmerking 6	p. 10, 14, 17, 22, 27, 28, 31	<p>Ook de andere MD die aanleiding geven tot nieuwe monitoringprogramma's werpen vragen op (MD 13-15, 16-18b, 29, 30, 42-44, 50). OD Natuur zal belast worden met de uitvoering ervan. Ongeacht zijn statuut en zijn wijze van financiering (CJCE Hoffner 1991), is het KBIN verplicht om zich te houden aan de mededingingsregels daar het immers een economische activiteit uitoefent. Dit impliceert het verbod op oneerlijke praktijken, misbruik van machtspositie en Staatssteun.</p> <p>Is er geen risico dat het monopolie van het KBIN bij het leiden van de monitoringprogramma's de markt uit evenwicht brengt en in strijd is met het mededingingsrecht ?</p>
Antwoord 6		De BMM heeft geen monopolie. Zij voert de taken /opdrachten uit die haar werden toegekend door de wet.
Opmerking 7	p. 10, 14, 17, 22, 27, 28, 31	<p>Art. 4, §1, al. 3 van het koninklijk besluit van 23 juni 2010 is ook van toepassing op de BMM.</p> <p>Is OD Natuur – BMM van plan om een beroep te doen op andere partners voor de uitvoering van de programma's waarmee zij belast zijn ?</p>
Antwoord 7		De BMM kan een beroep doen op andere partners volgens de door de Europese richtlijnen, wanneer en waar dit nodig of gepast is en wanneer zij over de nodige middelen beschikt.
Opmerking 8	p. 7-9, 11-13, 16, 18-21, 23-27, 29-31	<p>Dit leidt ons ook tot het stellen van de vraag naar de eerder bestaande programma's die voldoen aan een aantal MD (MD 1-6, 10-12, 18a, 19-28, 32-41, 45-49).</p> <p>Hoe werden deze programma's destijds toegewezen? Gebeurde dit met inachtneming van de regels inzake overheidsbestellingen ?</p>
Antwoord 8		De bestaande monitoringprogramma's werden toegevoegd aan de opdrachten van het Instituut op historische basis, met succes voor wat betreft de kwaliteit, met internationale waardering en met een matig budget. Er is geen enkele aanwijzing dat de privatisering van deze wetenschappelijke diensten tot betere resultaten zou hebben geleid met eenzelfde budgettaire enveloppe. Pogingen in die zin in Nederland hebben geleid tot rampzalige resultaten.
Opmerking 9	p.21	Verwijzend naar milieudoel nr. 28 van het document, is het gehalte aan voedingsstoffen in zee beperkt tot 12 µmoles/l voor dissolved inorganic N (DIN) tijdens de winter en tot 15 µmoles/l in de kustwateren, maar ook tot 0,8 µmoles/l voor de winter DIP concentraties. De vraag die wij ons stellen is hoeveel onze referenties zouden moeten bedragen, rekening houdend met

		<p>de dynamiek van de rivieren en met de kenmerken van hun estuaria, om ons te kunnen houden aan deze waarden in zee en aan de kustlijn? Het is onmogelijk om op deze vraag te antwoorden.</p> <p>We denken dat het de taak is van de federale administratie, die normaal gezien zou moeten beschikken over het ad hoc model of in ieder geval over de nodige expertise, om de maximumconcentraties te bepalen die in de rivieren zoals de Schelde en de Maas moeten gehandhaafd worden om de doelstellingen in het mariene milieu te halen.</p>
Antwoord 9		<p>Deze vastgelegde waarden zijn overgenomen uit de OSPAR Common Procedure. Meer informatie kan bekomen worden in het volgende document: www.ospar.org/documents/.../13-08e_common_proc_eutrophication.doc</p>
Opmerking 10	Algemeen	<p>Doel van de KRMS is om de toestand van het mariene milieu te verbeteren tegen 2020. Bij het lezen van dit ontwerp-monitoringsprogramma, ontstaat de indruk dat 'business as usual' voldoende is voor België, omdat er hoofdzakelijk van bestaande monitoringsprogramma's uitgegaan wordt. Dit is volgens Natuurpunt onvoldoende in overeenstemming met de geest van de KRMS.</p>
Antwoord 10		<p>Indicatoren en thresholds voor een goede milieutoestand werden vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012. Hierbij werd rekening gehouden met bestaande en internationaal aanvaarde indicatoren en hun respectievelijke thresholds. Daar waar indicatoren ontbraken werden, na consultatie van Belgische stakeholders en wetenschappers, nieuwe indicatoren opgesteld. Het ambitieniveau van deze indicatoren (en thresholds) is hoog in vergelijking met de ons omringende landen en werd recentelijk door de EC op enkele opmerkingen na als adequaat beoordeeld. Het opvolgen van deze indicatoren werd maximaal binnen (deels geherstructureerde) bestaande monitoringsprogramma's ingepast waar mogelijk. Waar niet mogelijk worden nieuwe programma's voorgesteld (vb. niet-inheemse soorten, kensoorten voor natuurlijke harde substraten, onderwatergeluid en verspreiding zeebodemhabitats). Het programma gaat zodoende heel wat verder dan "business as usual".</p>
Opmerking 11	Algemeen	<p>Zal het mogelijk zijn om de Goede Milieutoestand van het Belgische Mariene milieu te evalueren op basis van deze beperkte monitoringsprogramma's?</p>
Antwoord 11		<p>De monitoringprogramma's (of delen daarvan) werden geherstructureerd of nieuw opgesteld met als enige betrachting de milieutoestand in Belgische wateren op basis van de indicatoren (Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012) te kunnen inschatten. Deze oefening gebeurde op initiatief van het KBIN, OD Natuurlijk Milieu in samenwerking met verschillende publieke wetenschappelijke instellingen (i.e. FAVV, ILVO, MDK, INBO en VLIZ). Elke indicator wordt zodoende door één of meerdere monitoring(sub)programma's gedekt. Het programma zal dus toelaten de milieutoestand betrouwbaar te kunnen inschatten.</p>
Opmerking 12	Algemeen	<p>Het monitoringsprogramma vertrekt merendeels van de huidige studies.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe onderzoeken naar bijvoorbeeld microplastic en bijkomende gegevens over de vangsten van de recreatieve visserij worden niet opgenomen. • Door de dalende visaanvoer van de beroepsvisserij stijgt het aandeel recreatieve vangsten. Studie naar deze impact zou nochtans welkom zijn.

		<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar de nadelige effecten van de pluskor en naar de turbiditeit van de Noordzee werden niet weerhouden. • Bodemstaalnames worden er in de Vlaamse Banken quasi niet genomen. • Vogelmonitoring is in het programma voornamelijk voorzien aan de Oostkust en aan het windmolenpark en weinig of niet in de Vlaamse Banken.
Antwoord 12		De monitoringprogramma's zijn geënt op de indicatoren vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012 en zullen toelaten na te gaan of de thresholds voor een goede milieutoestand al dan niet overschreden worden (zie ook antwoord 11). Uiteraard zal - naast het vaststellen van de milieutoestand - ook nood zijn aan het begrijpen van het eventueel niet bereiken van een goede milieutoestand, op basis waarvan herziene of nieuwe maatregelen kunnen worden overwogen. Hier zal in voorkomend geval bijkomend wetenschappelijk onderzoek noodzakelijk zijn. De EC, maar evenzeer het Belgisch Federaal Wetenschapsbeleid werken momenteel onderzoeksprogramma's uit met als doel wetenschappelijke leemtes in te vullen. Dit maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.
Opmerking 13	Algemeen	Weinig concrete invulling: De omschrijving van de monitoringsprogramma's is in veel van de besproken gevallen weinig concreet. Er wordt doorgaans weinig of niet ingegaan op de toe te passen methodiek (meettechniek, locaties, frequenties, dataverwerking,...). Hierbij wordt alvast gesuggereerd bij de verdere operationele invulling van de meetcampagnes steeds nauwgezet overleg en interactie met relevante stakeholders te voorzien, waarbij de operationele werking van de activiteiten op zee steeds wordt getoetst en afgestemd met de voorziene monitoringactiviteit. Voor een aantal monitoringsprogramma's wordt eveneens niet vermeld of en hoe resultaten beschikbaar gesteld zullen worden.
Antwoord 13		Artikel 19 van de kaderrichtlijn Mariene Strategie verplicht de lidstaten om een samenvatting van de elementen, waaronder het monitoringsprogramma, van hun mariene strategieën c.q. de actualiseringen daarvan, bekend te maken aan het publiek en de gelegenheid te bieden om commentaar te geven. Het voorgestelde programma licht de geplande monitoringsactiviteiten per milieudoel toe. De technische details zijn echter niet altijd toegevoegd, maar deze zijn te verkrijgen via de toegevoegde link of de vermelde contactpersoon.
Opmerking 14	Algemeen	Weinig concrete invulling: De omschrijving van de monitoringsprogramma's in het kader van KRMS is in veel van de besproken gevallen weinig concreet. Er wordt doorgaans weinig of niet ingegaan op de toe te passen methodiek (meettechniek, locaties, frequenties, dataverwerking,...). Inhoudelijke informatie kan door enkel door insiders deels worden verkregen door het raadplegen van Bijlage II van de MB's voor de machtiging voor de bouw en vergunning voor de exploitatie van de respectievelijke Offshore windparken.
Antwoord 14		Zie antwoord hierboven.
Opmerking 15	Algemeen	Vertekend beeld: Voor een aantal milieudoelstellingen wordt vermeld dat de beoordeling wordt uitgevoerd binnen het kader van bestaande monitoringsprogramma's. Deze bestaande programma's worden hoofdzakelijk uitgevoerd in het kader van impactstudies gerelateerd aan vergunningsprocedures voor aggregaat extractie, storten van baggerspecie, constructie van windmolenparken, etc. M.a.w., de monitoring beperkt zicht tot specifieke zones en activiteiten. De resultaten van deze

		studies kunnen bijgevolg niet zomaar gebruikt worden voor de beoordeling van het hele Belgisch deel van de Noordzee (zoals nodig in de context van de KRMS) zonder verrichting van aanvullend onderzoek. Lokale monitoring en bijhorende evaluatie dienen dan ook steeds in de globale context van het Belgisch Deel van de Noordzee (BDNZ) geplaatst te worden. Zo is er vandaag – mede op basis van beschikbare meetgegevens – vanuit de sector van de granulaatextractie wel reeds een goede spreiding over het BDNZ
Antwoord 15		De monitoringprogramma's (of delen daarvan) hebben als doel de milieutoestand in Belgische wateren op basis van de indicatoren (Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012) te kunnen inschatten. Hierbij wordt maximaal gebruik gemaakt van bestaande monitoringsprogramma's, waaronder heel wat sector-gerelateerde impactmonitoring, teneinde de nood aan bijkomende financiële middelen te beperken. Hierbij kan foutief de indruk ontstaan dat de milieutoestand voor de Belgische zeegebieden zal worden ingeschat gebaseerd op metingen op plaatsen waar de menselijke druk hoog is. Alle impact monitoringsprogramma's focussen zich echter zowel op de impactlokatie als op (ongestoorde) referentiegebieden, waardoor een evenwichtig beeld van de milieutoestand in Belgische wateren zal worden verkregen.
Opmerking 16	Algemeen	Relevante MD'n: De monitoring van de Milieu Doelstellingen die relevant zijn voor de OTARY offshore windprojecten zijn reeds allen gedekt door de WinMon monitoring programma's die moeten worden uitgevoerd in het kader van de machtiging voor de bouw en vergunning voor de exploitatie van de respectievelijke windparken en waarvoor de Otary groep, voor de twee reeds vergunde wind parken Rentel en Seastar ruim 5 miljoen euro dient te reserveren.
Antwoord 16		De monitoring van de windmolenparken is gericht op de effecten van deze parken op het mariene ecosysteem. De KRMS monitoring is gewijd aan de beoordeling van de gemiddelde status van de Belgische mariene wateren. Dit zijn twee soorten monitoring, zelfs indien hun respectieve resultaten op een synergetische manier zullen geïnterpreteerd worden.
Opmerking 17	Algemeen	Financiering: Binnen het vooropgesteld monitoringprogramma zijn een aantal meetactiviteiten expliciet reeds opgenomen in de lopende meetprogramma's op het BDNZ. Hiernaast worden ook een aantal monitoringsaspecten expliciet binnen een nieuw op te zetten programma gesitueerd. Op basis van de huidige informatie is niet duidelijk hoe en wie deze nieuwe programma's zal financieren. Ook de financiële invulling bij de uitbreiding van bestaande programma's is niet of nauwelijks besproken in de voorliggende documenten. Om de technisch-wetenschappelijke inhoud van de voorgestelde programma's te vrijwaren, lijkt een financiële onderbouwing onontbeerlijk. Daarenboven kan expliciet gemeld worden dat bij de verleende vergunningen voor de respectievelijk offshore windparken op het BDNZ reeds een belangrijke bijdrage aan het lopende monitoringsprogramma is ingebed. Hierbij worden alle relevante milieudoelstellingen rond deze windparken al in kaart gebracht.
Antwoord 17		De additionele kosten om het huidig monitoringsprogramma uit te breiden teneinde aan de KRMS verplichtingen te voldoen, zijn ten laste van de Staat. Een mogelijk reductie van deze middelen zou leiden tot de reductie van het geplande KRMS monitoringsprogramma en tot negatieve opmerkingen van de Europese Commissie daarna.
Opmerking 18	Algemeen	Financiering: Aangezien de monitoring van de voor de windparken relevante MD's al is ingebed in de monitoringprogramma's voor de relevante windparken en daarvoor reeds een geplafonneerde bijdrage van de respectievelijke concessie eigenaar is

		<p>vastgelegd in de verleende vergunning, gaat Otary NV er van uit dat het KRMS programma geen additionele kosten tot gevolg heeft voor de respectievelijke windparken Rentel, Seastar en Mermaid. Naast de bestaande programma's worden ook nieuwe programma's geïntroduceerd. Op basis van de huidige informatie is niet duidelijk hoe en wie deze nieuwe programma's zal financieren. Ook de financiële invulling bij de uitbreiding van bestaande programma's is niet of nauwelijks besproken in de voorliggende documenten. Om de technisch-wetenschappelijke inhoud van de voorgestelde programma's te vrijwaren, lijkt een financiële onderbouwing onontbeerlijk.</p>
Antwoord 18		<p>Zie antwoord 17 hierboven. Bovendien is het niet de bedoeling om de windmolenpark operatoren extra bijdragen te vragen om tegemoet te komen aan de nieuwe taken die voortvloeien uit deze nieuwe verplichtingen.</p>
Opmerking 19	Algemeen	<p>Van MD naar project: Het kan niet de bedoeling zijn dat de milieudoelstellingen (en de bijhorende monitoringsresultaten) integraal (één op één) worden opgenomen als individueel te vervullen condities bij milieuvergunningen van toekomstige offshore projecten binnen BDNZ. Vele milieudoelstellingen zijn immers rechtstreeks of indirect aan elkaar gelinkt en kunnen onmogelijk los van elkaar omschreven en beoordeeld worden. De toetsing van de milieudoelstellingen (zowel in het kader van deze kaderrichtlijn als bij de impactanalyse van individuele projecten op het BDNZ) zal dan ook steeds dienen te gebeuren binnen de context van een groter geïntegreerd geheel (vb. milieueffectenrapportage en -beoordeling). Bijvoorbeeld, de aanleg van een kunstmatig eiland zorgt mogelijk voor een significante wijziging van de plaatselijke hydrodynamica, maar zal ook significante effecten uitoefenen op soorten- en habitatdiversiteit.</p>
Antwoord 19		<p>Indicatoren en thresholds voor een goede milieutoestand waar in deze opmerking wordt naar verwezen, werden reeds vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012 en werden recentelijk door de EC op enkele opmerkingen na als adequaat beoordeeld. Bij de milieu-effectbeoordeling in het kader van aanvraag van milieuvergunningen voor menselijke activiteiten op zee, zullen de verwachte effecten ten opzichte van de thresholds voor elk van de indicatoren worden geplaatst en beoordeeld. Op deze manier wordt een consistent kader voor effectenbeoordeling bekomen. Deze aspecten maken evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.</p>
Opmerking 20	Algemeen	<p>Van MD naar implementatiestrategie: Bij de verdere vertaling van de monitoringresultaten bij de respectievelijke MD, dienen de concluderende maatregelen maximaal teruggekoppeld met de belanghebbenden alvorens tot een gepaste implementatie binnen de strategische kaderrichtlijn voor de Belgische Noordzee over te gaan. Hierbij wordt én een efficiënte realisatie van de MD uit de Kaderichtlijn nagestreeft én een optimale afstemming met de operationele activiteiten gevrijwaard.</p>
Antwoord 20		<p>Deze publieke raadpleging werd uitsluitend voor het ontwerp van het monitoringsprogramma georganiseerd. In het maatregelenprogramma zal getracht worden aan elke milieudoel minstens één maatregel te koppelen. Dit ontwerp maatregelenprogramma zal echter bilateraal met de betrokken instanties en partijen bediscussieerd worden, waarna het maatregelenprogramma vervolgens in de zomer van 2015 ook in een publieke raadpleging zal voorgesteld worden. Er zal dus aandacht geschonken worden aan een uitvoerige consultatie van alle stakeholders.</p>
Opmerking 21	Algemeen	<p>Beschikbaarheid-Bereikbaarheid van meetgegevens: Waar vanuit de milieudoelstelling en de verzamelde</p>

		monitoringresultaten specifieke (milieu) gebruiksvoorwaarden worden opgelegd in de milieuvergunning (machtiging voor bouw – vergunning voor exploitatie), is inzage in de data en verwerking wenselijk, o.a. met betrekking tot monitoring van onderwatergeluid. Er is vooralsnog niet meegedeeld of en hoe deze data ter beschikking wordt gesteld.
Antwoord 21		Alle monitoringsgegevens worden volgens de bepalingen van de "Wet betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie" behandeld: <ul style="list-style-type: none"> o gecontroleerde monitoringsgegevens worden via de website van het Belgian Marine Data Centre (www.mumm.ac.be/datacentre/) gepubliceerd, zolang dat het technisch haalbaar is; o wanneer de gegevens niet via een web-interface verspreid kunnen worden (bvb. te grote bestanden), kunnen ze aan het Bestuur aangevraagd worden.
Opmerking 22	Algemeen	Grensoverschrijdend: Uit de voorgestelde programma's is niet duidelijk of en hoe een grensoverschrijdende afstemming en interactie bij de monitoring wordt gerealiseerd. Gelet op de nabijheid van zowel Frankrijk, UK als Nederland lijkt enige interactie hier toch expliciet nodig om een éénduidig beeld van de grensoverschrijdende Noordzee te krijgen. Gezien de beperkte oppervlakte van het BDNZ ten opzicht van de mariene wateren van onze buurlanden is de gegevensdensiteit uit bestaande monitoring nu reeds relatief hoog. Vanuit de optiek van een Europese kaderrichtlijn is een vergelijking met programma's van onze buurlanden (en een afstemming in gegevensdensiteit) een aangewezen tussenstap teneinde de noodzaak en specifieke invulling van aanvullende monitoring en onderzoek maximaal hiermee af te stemmen.
Antwoord 22		Binnen de OSPAR Conventie wordt continu gestreefd naar het vergroten van de (sub)regionale coherentie en coördinatie voor de verschillende elementen van de Mariene Strategie. Momenteel wordt er gewerkt aan het ontwikkelen van gemeenschappelijke, meetbare indicatoren voor de verschillende beschrijvende elementen. Deze gemeenschappelijke indicatoren zullen de basis vormen voor de ontwikkeling van gecoördineerde monitoringsprogramma's, milieudoelen en ook GES definities.
Opmerking 23	Algemeen	 Visned.pdf <p>VisNed</p>
Antwoord 23		Het Belgisch Federaal Wetenschapsbeleid schrijft sinds 2013 onderzoeksprogramma's uit met als doel de wetenschappelijke leemtes bij de selectie van indicatoren en hun thresholds in te vullen. Dit maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's. Het monitoringprogramma zal toelaten de milieutoestand van de Belgische zeegebieden op te meten, wat inderdaad de basis zal vormen tot evaluatie van de beheermaatregelen. In geval in 2018 de goede milieutoestand niet bereikt blijkt, zullen de huidige beheermaatregelen moeten worden gerevalueerde teneinde vast te stellen waar verscherpte en/of bijkomende maatregelen nodig zijn. In geval in 2018 de goede milieutoestand bereikt blijkt, zijn geen verdere maatregelen noodzakelijk en kan een versoepeling van de beheermaatregelen worden overwogen.

		<p>De KRMS impliceert de opname van zowel status- als drukindicatoren. Het sluiten van gebieden voor bodemberoerende activiteiten (als drukindicator) maakt dan ook deel uit van de set aan indicatoren zoals vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012 en recentelijk door de EC op enkele opmerkingen na als adequaat beoordeeld. Dit maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.</p> <p>Indicatoren en thresholds voor een goede milieutoestand werden vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012. Hierbij werd rekening gehouden met bestaande en internationaal aanvaarde indicatoren en hun respectievelijke thresholds, verspreid over alle elf de descriptoren van de KRMS. Deze indicatoren omvatten zodoende een veelheid aan status- en drukaspecten met betrekking tot het mariene milieu. Het "oppervlak niet door bodemberoerende activiteiten verstoord" is de enige drukindicator dewelke rechtstreeks aan bodemvisserij is gekoppeld (maar evenzeer aan andere bodemberoerende activiteiten, zoals baggeractiviteiten en zandwinning). De overige indicatoren zijn dat niet, waardoor een foutief wordt gedacht dat de bodemvisserij extra in de aandacht zou komen te staan. Dit maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.</p> <p>DCF data bevatten niet alle informatie die nodig zijn om bepaalde indicatoren binnen de KRMS te monitoren en andere data-collecties noodzakelijk zijn. Binnen de KRMS zal voor Descriptor 4 data nodig zijn afkomstig van maaganalyses. Deze gegevens worden niet verzameld onder de DCF en zouden als nieuwe data kunnen verzameld worden onder de DCF of onder een afzonderlijk project (afhankelijk van beschikbare fondsen). Wat betreft descriptor 3: deze descriptor geldt voor alle soorten onder de DCF 199/2008. Op grond van deze Verordening en het EU besluit 2010/93 worden bepaalde gegevens voor deze soorten verzameld. De soorten opgelijst onder Annex VII van de Decision 2010/93 zijn de soorten commerciële vissoorten en schelpdieren die als een minimum moeten beschouwd worden onder D3. In aanvulling op deze, kunnen de lidstaten andere, commercieel geëxploiteerde soorten (bv. bepaalde inshore soorten) die niet onder het GVB of de DCF vallen, selecteren waarvan men ze zinvol acht om te monitoren voor de D3. Gegevens over deze soorten kan mogelijks door de sector verzameld worden</p>
Opmerking 24	p.5 §14	<i>"ad hoc overwegingen"</i> : het is niet duidelijk op welke (formeel) manier dit zal meegenomen worden in de procedure van de milieu effectbeoordelingen
Antwoord 24		Indicatoren en thresholds voor een goede milieutoestand waar in deze opmerking wordt naar verwezen, werden reeds vastgesteld in de Belgische Art. 9 en 10 rapportage aan de EC in juli 2012 en werden recentelijk door de EC op enkele opmerkingen na als adequaat beoordeeld. Bij de milieu-effectbeoordeling in het kader van aanvraag van milieuvergunningen voor menselijke activiteiten op zee, zullen de verwachte effecten ten opzichte van de thresholds voor elk van de indicatoren worden geplaatst en beoordeeld. Op deze manier wordt een consistent kader voor effectenbeoordeling bekomen. Deze aspecten maken evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.
Opmerking 25	p.7	MD 1

		Dichtheid van de populatie is één aspect, maar 'kwaliteit' (genetische diversiteit, fitness) is ook even belangrijk. Met een toenemend aantal infrastructuur (bv. windmolens, aquacultuur in zee, stopcontacten op zee etc) in de Noordzee, vooral onder het nieuw Marien ruimtelijk Plan voor de Belgische Noordzee, kunnen ook effect hebben op de gezondheid van de populatie zeevogels, bv. met effecten op toegang tot voedsel, aantal voedsel, energie ingestoken om tot visgebieden te geraken etc. Dit is welbekend in de wetenschappelijke literatuur. Zijn dus extra metingen niet noodzakelijk dan de gewoonlijke tellingen van densiteit om gezondheid van de zeevogelspopulaties te vatten?
Antwoord 25		Kwaliteit is inderdaad ook een belangrijk aspect maar het monitoringsprogramma moet blijven in overeenstemming met de definitie van milieudoel 1 met betrekking tot dichtheid. De grootte van de zeevogelpopulatie wordt internationaal (OSPAR) als één van de kwaliteitsindicatoren voor het mariene milieu beschouwd, dewelke hier in een Belgische context werd geplaatst. Een goede milieutoestand wordt evenwel niet bereikt indien enkel deze ene indicator goed zou scoren en de overige slecht. Het is daarom belangrijk het geheel aan indicatoren (en hun thresholds) te beschouwen bij een evaluatie van de geschiktheid van de set aan indicatoren. Dit aspect maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.
Opmerking 26	p.8	MD 5 Het monitoringsprogramma baseert zich o.a. op de gerapporteerde bijvangst voor het berekenen van het jaarlijkse bijvangstniveau. Recreatieve (strand)vissers zijn niet verplicht bijvangsten van zoogdieren te melden, waardoor er gegevens ontbreken voor het berekenen van deze trend.
Antwoord 26		Het niet meerekenen van sterfte bij strandvisserij zal inderdaad leiden tot een onderschatting; vandaar dat deze sterfte inderdaad bij de globale schatting van incidentele vangst moet meegerekend worden. Strandvissers zijn verplicht om bijvangsten van beschermde soorten in de zeegebieden te melden cfr. Artikel 7 van het Koninklijk besluit betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België van 21/12/2001. Daarnaast wordt een registratie gemaakt van incidentele mortaliteit van beschermde soorten door de bevoegde Vlaamse overheid in het kader van het Soortenbeschermingsbesluit van 1 september 2009, artikel 6 tot 8, en bijlage 1 (buiten de uitvoering van de KRMS). Bovendien dienen overheden in het algemeen een monitoring uit te voeren van incidentele mortaliteit van beschermde soorten cfr. de Habitatrictlijn. Bijvangst bij recreatieve visserij vindt vrijwel exclusief plaats bij strandvisserij, gezien de netten waarvan gekend is dat ze dergelijke bijvangst kunnen veroorzaken enkel bij strandvisserij toegelaten zijn. Via de monitoring van gestrande zeezoogdieren kan informatie bekomen worden over doodsoorzaken, waaronder bijvangst. Bij een aantal van de gestrande dieren kan zo op indirecte manier met zeer hoge waarschijnlijkheid aangetoond worden dat ze bij dergelijke visserij incidenteel gedood werden: (1) bewijs van bijvangst op het strand of zeer dicht bij de kust, (2) modellering van de drift van de dode dieren, incl. de schatting van de periode van dood, en (3) exclusie van bijvangst zeer dicht bij de kust bij professionele visserij omwille van afwezigheid van professionele vissers in het gebied. Zo kan een schatting gemaakt worden van de mortaliteit bij recreatieve visserij.

Opmerking 27	p.8	<p>MD 5</p> <p>Deze monitoring beschouwt niet de bijvangst van Bruinvissen in de recreatieve visserij, terwijl daar deze eigenlijk hoog kunnen zijn, zie Brihaye et al. (2014) VLIZ Special Publication, 67: pp. 23, met name: “By-catch represents more than half the causes of death during the main peak of stranding. This peak occurs in spring and can be partially explained by the strong concentration of recreational fishing during this period in the Western part of the studied area.” Recreatieve visserij moet dus in aanmerking komen.</p>
Antwoord 27		Zie antwoord 27 hierboven. Deze sterfte dient inderdaad bij de globale schatting van incidentele vangst meegerekend worden
Opmerking 28	p.8	<p>MD 5</p> <p>Bedenkingen bij dit MD gezien bruinvissen nog steeds gevangen kunnen worden als recreatieve bijvangsten in warrelnetten op het strand. Deze recreanten hebben geen verplichtingen om de vangsten aan te geven. Kadavers worden soms, naar wat ik hoor, zelfs ingegraven.</p> <p>Zelfs beroepsvissers snijden gevangen bruinvissen open, zodat ze zinken en werpen ze terug in zee in plaats van ze aan te landen. Elke vangst van een zeezoogdier zou verplicht aangeland moeten worden.</p> <p>Wat met de vangsten van illegale warrelnetten voor de kust?</p>
Antwoord 28		<p>Bruinvissen die incidenteel gevangen worden bij recreatieve strandvisserij vallen onder de Vlaamse wetgeving, en in het bijzonder het Soortenbeschermingsbesluit van 1 september 2009. De uitvoering van dat Besluit valt buiten de doelstellingen van de monitoring voorzien voor de KRMS. Het ingraven van kadavers is een overtreding cfr. artikel 12 van het Soortenbeschermingsbesluit.</p> <p>Beroepsvissers hebben een meldingsplicht m.b.t. incidenteel gevangen beschermde soorten, en cfr. Artikel 8 van het Koninklijk besluit betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België van 21/12/2001 wordt hen gevraagd, indien technisch mogelijk, incidenteel gevangen dieren aan te landen en over te dragen aan de bevoegde overheidsdienst voor wetenschappelijk onderzoek.</p> <p>Diverse overheden voeren geregeld controles uit op de aanwezigheid van illegale netten voor de kust. Bij het aantreffen daarvan wordt gepast opgetreden. Het is niet mogelijk om bijvangst bij dergelijke netten in te schatten.</p>
Opmerking 29	p.9	<p>MD 6</p> <p>Waarom niet de andere roggen/haaien-soorten als indicator? Allemaal doen ze het niet goed/slecht, dus waarom enkel <i>Raja clavata</i> ?</p>
Antwoord 29		<p>Het is inderdaad zo dat andere roggen en haaien het niet goed doen, niet enkel de stekelrog. De stekelrog kwam zeker nog tot het midden van de vorige eeuw zeer algemeen voor in Belgische zeegebieden, en het was er zonder twijfel de meest algemeen voorkomende roggensoort. Daarnaast kwam ook de gevlekte rog (<i>Raja montagui</i>) tamelijk algemeen voor rond 1900. Verder waren enkele haaiensoorten algemeen voorkomend in de zuidelijke Noordzee. Bij het ontwikkelen van indicatoren wordt steeds een keuze gemaakt van de beste manieren om een toestand of wijziging in het ecosysteem “aan te wijzen” – zonder daarvoor alles te moeten meten of monitoren. De keuze van de stekelrog als indicator laat ons toe om de toestand van de hele</p>

		groep (kraakbeenvissen) te beschrijven, en aan te duiden hoe het voorkomen van deze groep, met de stekelrog als indicatorsoort, evolueert. Gezien de stekelrog nog voorkomt (maar tamelijk zeldzaam geworden is), kunnen trends in het voorkomen van deze soort nog vastgesteld worden; bij veel zeldzamere kraakbeenvissen, zoals de gevlekte rog of de schoorhaai, is het net door hun zeldzaamheid veel moeilijker om trends (statistisch) te bepalen.
Opmerking 30	P.10	<p>MD 7</p> <p>Bij de samenvatting van het monitoringsprogramma wordt vermeld dat de zeebodem volledig in kaart gebracht zal worden in een aantal geselecteerde gebieden, waar de afbakening van de EUNIS-habitats van niveau 3 erg betrouwbaar is.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het beperken van het in kaart brengen van een aantal geselecteerde gebieden staat in contrast met het voornemen van de EU-commissie om de volledige Europese zeebodem in kaart te brengen tegen 2020. Het lijkt ons belangrijk om in dit monitoringsprogramma de nodige linken te leggen naar dit Europees engagement. • In het monitoringsprogramma staat niet gespecificeerd welke gebieden geselecteerd zullen worden. Nochtans een belangrijk detail: zijn dit SBZ gebieden? Zijn dit gebieden waar gevist wordt met bodemberoerende technieken? Zo ja, hoe zal de impact van de visserij op deze habitats gemeten en beoordeeld worden? <p>Vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selecteer Natura2000 gebieden. • Geef een overzicht van de geselecteerde gebieden in het monitoringsprogramma.
Antwoord 30		<p>Zie vooral antwoord 31.</p> <p>Ivm impact visserij op de habitats: bij MD7 gaat het hoofdzakelijk over het kwantificeren van veranderingen in sedimentamenstelling die direct verband hebben met de EUNIS level 3 habitats. Het is niet gekend of visserij dergelijke grote sedimentveranderingen kunnen teweeg brengen. Weliswaar zullen de sporen van visserij duidelijk karteerbaar zijn.</p>
Opmerking 31	P.10	<p>MD 7</p> <p>Het zal heel nuttig zijn om een compleet beeld te hebben van de zeebodem in de Noordzee. Twee vragen: waarom beperking tot EUNIS-3 (of is Belgisch deel van Noordzee allemaal onder EUNIS-3 niveau), en waarom in kaart brengen van de zeebodem “in een aantal geselecteerde gebieden” – dus niet alle gebieden? Dit zou een incompleet beeld geven van de zeebodemoestand in de Belgische Noordzee.</p>
Antwoord 31		<p>Het doel van MD7 is om veranderingen in de verspreiding en extensie van habitats te kunnen detecteren. Er werd gekozen voor EUNIS level 3 habitats omdat deze Europees in kaart zijn gebracht, deze indeling transnationaal compatibel is, en deze akoestisch kunnen gedetecteerd worden. De EUNIS level 3 indeling is gebaseerd op sedimentkenmerken van bemonsteringen. Vera Ondanks de goede verspreiding van de staalnames, zijn de sedimentkaarten slechts betrouwbaar, en dus geschikt om veranderingen te kwantificeren, waar voldoende gegevens voorhanden zijn. Enkel in deze gebieden is het dus zinvol om volledig zeebodembedekkend te karteren. De detectie van veranderingen dient ook in een zo beperkt mogelijk tijds kader te worden uitgevoerd om temporele variatie te minimaliseren. Een volledig zeebodembedekkende kartering is dus niet mogelijk. Dit wordt opgevangen door de transecten die weliswaar representatief zullen zijn voor het volledige gebied. De</p>

		<p>selectie van de gebieden waar volledig zeebodembedekkend zal worden gekarteerd wordt na consultatie en overleg met belanghebbenden bepaald.</p> <p>Meer gedetailleerde habitatindelingen zijn gebaseerd op modelstudies met complexere onzekerheden waarbij veranderingen moeilijk kwantificeerbaar zullen zijn.</p>
Opmerking 32	p.11	<p>Waarom is er geen monitoringsprogramma voor milieudoel 8 en 9?</p> <p>De technische middelen (multibeam echosounders) en nodige kennis zijn dezelfde als voor MD7 en dus beschikbaar. Een objectieve bepaling van de druk op de zeebodem is dus mogelijk.</p> <p>Op basis van de akoestische metingen voor het monitoringsprogramma MD7 (volledige kartering en langs transecten, bathymetrie en backscatter) kan het zeebodemoppervlak dat gespaard blijft van verstoring door vistuig bepaald worden en eventuele trends vastgesteld worden (MD8 en daaruit volgend MD9).</p>
Antwoord 32		<p>Het streven naar de milieudoelen 8 en 9 is voor de dienst Marien Milieu heel belangrijk, maar de evolutie naar deze milieudoelen verloopt hoofdzakelijk via expliciet ruimtelijke beheeracties die verband houden met de betrokken sectoren (meer bepaald afbakening van storingsvrije zones op de zeebodem en zones die enkel toegankelijk zijn voor milieuvriendelijk vistuig dat de bodem raakt), geografische informatie en waarnemingen van de bodemverstoring die hier enkel worden beschouwd als meta-informatie. Er wordt hiervoor dus geen specifieke monitoring ontwikkeld, maar het bereiken van deze doelen zal voornamelijk gemeten worden aan de hand van door regelgeving vastgelegde ruimtelijke beperkingen van menselijke activiteiten.</p>
Opmerking 33	p.11	<p>MD 8 en 9</p> <p>Dit is voor WWF onaanvaardbaar, er moet een positieve trend komen en gemeten worden ! Op zen minste al in Natura 2000 gebieden waar het nieuw Marien Ruimtelijk Plan voorziet om (misschien in een iets beperktere) visserij te aanvaarden en ook een serieuze zandwinningsbeleid. Maar permanent gespaard zeebodemoppervlak moet ook kunnen buiten Natura 2000 gebieden. Natuurlijke gebieden, waar de mens weinig impact op heeft, is van vitaal belang voor het behouden van de fauna in onze Noordzee, en ook van belang voor de visserij zelf.</p>
Antwoord 33		<p>Zie antwoord 32 hierboven.</p>
Opmerking 34	p.11	<p>Milieudoelen 8 en 9</p> <p>Milieudoel 8 bepaalt dat er een positieve trend moet zijn wat betreft het zeebodemoppervlak dat permanent gespaard blijft van verstoringen. Milieudoel 9 streeft naar een positieve trend wat betreft het zeebodemoppervlak dat enkel verstoord wordt door alternatief, milieuvriendelijk tuig.</p> <p>Deze doelen hebben als uitgangspunt dat de natuurlijke ontwikkeling van de benthische fauna en flora bevorderd moet worden en de kunstmatige opsplitsing van de zeebodem tot een minimum beperkt moet worden. In het huidige monitoringsprogramma wordt geen specifiek programma vermeld voor deze milieudoelen: de uitvoering van het Ruimtelijk marien plan zal de gegevens leveren om deze trends te bereiken. De windmolenparken dragen dus bij aan een positieve trend voor dit milieudoel, ook al werd de bodem tijdens de aanleg van de windmolenparken drastisch verstoord.</p>

		<p>Natuurpunt vindt het belangrijk om het effect van bodemberoerende vistechnieken te onderzoeken in relatie tot het habitatype. Dit om op lange termijn effectieve maatregelen te kunnen nemen ter bescherming van de Natura2000 gebieden in het Belgische gedeelte van de Noordzee.</p> <p>Op dit moment kunnen er geen uitspraken gedaan worden over de verenigbaarheid van de gebruikte visserijtechnieken en het realiseren van de milieudoelen. Als we het voorzorgprincipe toepassen, zouden in theorie alle activiteiten in Natura2000 gebieden moeten stoppen, tot dat duidelijk is wat het milieueffect is van de verschillende technieken. De Belgische overheid koos er voor om deze maatregel niet in te voeren, die nochtans logisch zou zijn volgens de geest van de kaderrichtlijn mariene strategie.</p> <p>Als milieuvereniging verwachten wij dat de Belgische overheid ook zorg draagt voor de natuurlijke ecosystemen, wat in dit geval wil zeggen dat de impact onderzocht wordt van bodemberoerende vistechnieken op de verschillende habitatypes, zeker in Natura 2000 gebied.</p>
Antwoord 34		<p>Zie antwoord 32 hierboven. De windmolenzone zal inderdaad bijdragen aan de positieve trend van onverstoorde bodemoppervlakte (tenminste eenmaal de parken zijn aangelegd en deze in de toekomst niet verder verstoord zouden worden). Toch kan deze indicator niet los gezien worden van andere statusindicatoren, dewelke ook tot doel hebben vast te stellen of de zeebodem zich in al dan niet goede milieutoestand bevindt (vb. kensoorten voor harde en zachte substraten) en moeten beide samen geïnterpreteerd worden bij het evalueren van de integriteit van de zeebodem. Dit aspect maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.</p>
Opmerking 35	p.11	<p>MD 8 en 9</p> <p>Wat een gemiste kans! Echt jammer dat deze MD niet weerhouden werden.</p> <p>Om de gepaste maatregelen te kunnen nemen in het Natura 2000 gebied is het belangrijk om het effect van bodemberoerende vistechnieken te onderzoeken in relatie tot het habitatype.</p>
Antwoord 35		<p>Zie antwoord 32 hierboven.</p>
Opmerking 36	p.11, 12	<p>Milieudoel 10</p> <p>In het voorstel van monitoringsprogramma, wordt voorzien om hoofdzakelijk stalen te nemen in gebieden waar zand wordt gewonnen, baggermateriaal wordt gestort of in de buurt van windmolenparken. In de tekst staat dat dit een vertekend beeld zou kunnen opleveren wanneer de status van het milieudoel wordt beoordeeld.</p> <p>Natuurpunt pleit ervoor om het nemen van monsters in beschermde Natura 2000 gebieden en intensief economisch gebruikte gebieden op te nemen in dit monitoringsprogramma. Dit om de milieu-impact van economische activiteiten in Natura 2000 gebieden goed te kunnen inschatten.</p> <p>Deze opmerking geldt ook voor milieudoelen 11 en 12</p>
Antwoord 36		<p>Het klopt dat het huidige benthos monitoring programma voor de KRMS, welke de benthos monitoring in functie van de evaluatie van de effecten van menselijke activiteiten op het benthische ecosysteem groepeert, enkel focust op intensief economisch gebruikte gebieden. Daarnaast is het inderdaad niet zeker of de huidige benthos monitoring programma's tot een</p>

		geschikte evaluatie van de GES targets voor benthos leiden. Daarom zullen de verantwoordelijke instituten (Dienst Marien Milieu en OD Natuur) in samenwerking met de uitvoerders van de monitoring programma's gedurende de 1ste KRMS cyclus investeren in een evaluatie van de geschiktheid van het huidige benthos monitoring programma. Een extra benthisch monitoring programma in functie van het beheer van het Natura 2000 gebied 'Vlaamse banken' (meer natuurlijke habitats) kan noodzakelijk zijn en wat ook een mogelijke aspect is dat kan opgenomen worden binnen het KRMS maatregelen programma. België, net zoals tal van andere EU lidstaten, heeft geopteerd om de 1ste evaluatie cyclus voor de KRMS te gebruiken voor de verdere ontwikkeling van de GES targets en de gerelateerde monitoring. Het tijdsframe voor de KRMS implementatie laat toe om na elke cyclus nieuwe kennis of noodzakelijke veranderingen te implementeren.
Opmerking 37	p.11	Milieu-doel 10 Het zou ook belangrijk zijn om deze metingen te doen buiten gebieden waar zand wordt gewonnen, waar baggermateriaal wordt gestort of waar windmolenparken zijn gebouwd (ernstige zeebodemverstoring). Metingen moeten ook komen in meer natuurlijke/ongestoorde habitats en ook in Natura 2000 gebieden waar zeebodemintegriteit in aanmerking komt. Idem voor milieudoel 11 en 12.
Antwoord 37		Zie antwoord 36 hierboven.
Opmerking 38	p.11, 12, 13	MD 10, 11 en 12 Bij deze MD 10,11 en 12 staat dat er telkens stalen genomen worden in het kader van impactstudies. Enkel in de windmolenparken worden er ook stalen genomen. Meer referentiezones zijn nodig om het verschil te weten tussen het bodemleven in zandwinning, stortzones (baggermateriaal), windmolenparken en een zone in de Vlaamse Banken waar er totaal geen bodemberoering. Om de milieu-impact van economische activiteiten in Natura 2000 gebieden goed te kunnen inschatten zijn staalnames ook in dit gebied, waar geen bodemberoering is, noodzakelijk.
Antwoord 38		Zie antwoord 36 hierboven.
Opmerking 39	p.14	MD 13, 14, 15, 16 In het monitoringsprogramma wordt vermeld dat er in zone 3 van het voorgestelde Mariene Ruimtelijk plan geen impact van visserij zou zijn . Dat klopt niet. In zone 3 heerst een verbod voor elke vorm van bodemberoerende visserij; niet-bodemberoerende visserij is er wel toegelaten . Volgens het huidige monitoringsprogramma zullen er geen stalen genomen worden in gebieden waar geen impact is van visserij, waardoor er geen vergelijking mogelijk is.
Antwoord 39		De tekst wordt als volgt gewijzigd: " <i>Het programma zal 1 gebied bestrijken in zone 3 van het Marien Ruimtelijk Plan (geen impact van bodemberoerende visserij) [...]</i> ". Gebieden waar geen impact is van visserij bestaan niet in BPNS.
Opmerking 40	p.14	MD 13, 14, 15, 16 In zone 3 van Marien Ruimtelijk Plan is wel nog impact van visserij, enkel bodem-beroerende visserij is er verboden. Met daar alle belang om natuurlijke habitats, zonder enige verstoring van menselijke activiteiten, te voorzien in de Noordzee (ook voor

		de metingen).
Antwoord 40		Zie antwoord 39 hierboven.
Opmerking 41	p.14	MD 13, 14, 15, 16 Dit klopt niet gezien er in zone 3 van het Marien Ruimtelijk Plan wel degelijk impact van de visserij is. Enkel bodemberoerende visserij is er niet toegelaten. Een vergelijking zoals voorgesteld in het MD is dus niet mogelijk gezien er geen zone is waar er totaal geen impact van de visserij bestaat.
Antwoord 41		Zie antwoord 39 hierboven.
Opmerking 42	p.14, 15	MD 17. In dit MD worden twee zones vergeleken waar telkens menselijke activiteiten zijn. Wenselijk zou zijn een derde gebied binnen de grindbedden aan te duiden waar geen menselijke bodemverstoring aanwezig is . Nu wordt enkel het vergelijk gemaakt tussen bodem met intensieve visserij en zand/grindwinningsgebied.
Antwoord 42		De grindgebieden zijn aanwezig in de geulen tussen de zandbanken. Data wijzen uit dat alle geulen bevist worden. Een onberoerd gebied is momenteel niet gekend, weliswaar zijn er verschillen in intensiteit. Dit is reeds opgevangen in de selectie van de gebieden.
Opmerking 43	p.16, 17	MD 18 Hier wordt gemeten waar en wanneer er een exotische soort in aanmerking komt. Moet er beter niet gemeten worden hoe deze soorten de Noordzee binnenkomen, om zo een functionele meting te hebben waar nog ingegrepen kan worden. Bij het meten van de aanwezigheid van een exotische soort is het vaak al te laat...
Antwoord 43		Het milieudoel heeft tot taak vast te stellen of nieuwe geïntroduceerde soorten al dan niet verschijnen aan onze kust. Is dit niet het geval, dan scoren we voor deze indicator goed. Is dit wel het geval, dan scoren we hier slecht en moet actie ondernomen worden in het maatregelenprogramma. Dit aspect maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.
Opmerking 44	p.18	MD 19 tot en met 25 Het verzamelen van gegevens om een inschatting te kunnen maken van de staat van instandhouding van de visbestanden, is visserij-afhankelijk. Natuurpunt pleit er voor om daarnaast ook visserij-onafhankelijke dataverzameling op te zetten voor het inschatten van de commercieel geëxploiteerde soorten vis en schaal- en schelpdieren en de gegevens van recreatieve vissers op te vragen.
Antwoord 44		De gegevens gebruikt om een inschatting te maken van de instandhouding van de visbestanden is gebaseerd op zowel visserij-afhankelijke als visserij-afhankelijke gegevens. De visserij afhankelijke gegevens worden verzameld via bemonstering op zee van de commerciële vaartuigen terwijl de visserij onafhankelijke gegevens verzameling gebeurt tijdens wetenschappelijke survey; België organiseert twee survey in dit kader en dit gebeurt jaarlijks. Het verzamelen van deze beide soorten gegevens gebeurt onder de Belgische data collectie (Verordening DCF EC no. 199/2008).

		Onder dezelfde Verordening worden de gegevens verzameld voor de recreatieve visserij.
Opmerking 45	p.18	MD 19 tot en met 25 Een heel belangrijke indicator is de biomassa van de populatie, maar vaak is deze moeilijk in te schatten enkel gebaseerd op aanlandingen door de visserij (wat het grootste aantal gegevens vertegenwoordigd). Wat extra nodig is, is om buiten de visserij ook onafhankelijke metingen te doen om biomassa van vispopulaties beter te kunnen modeliseren.
Antwoord 45		Zie antwoord 44 hierboven.
Opmerking 46	p.18, 19	MD 19 tot en met 25 Onmogelijk deze doelen te bepalen zonder gegevens van de recreatieve visserij . Wat met de niet commerciële soorten? Alles hangt aan elkaar. Kabeljauw leeft van andere vis. Het zou nuttig zijn om de volledige voedsel keten van bepaalde commerciële soorten in kaart te brengen. Maximaal duurzame opbrengst? Hoe zullen de verschillende pieken opgevangen, berekend worden? Momenteel is er nog steeds geen verklaring waarom bepaalde soorten jaren in kleine hoeveelheden voorkomen en plots weer enorm pieken. Indien MDO juist opgesteld wordt op een piekmoment vist men jaar nadien alles weg!
Antwoord 46		Het verzamelen voor gegevens voor recreatieve visserij gebeurt conform de data collectie Verordening DCF 199/2008. Het bekijken van de volledige voedselketen impliceert het uitvoeren van maaganalyses. Wordt bekeken na 2018. Het bepalen van de toestand van een bestand (vis en schelpdier) gebeurt op basis van lange tijdsreeksen, niet op basis van 1 jaar. Door deze methode wordt de impact van één piekmoment correct uitgemiddeld.
Opmerking 47	p.22	MD 29 en 30 Er wordt onvoldoende argumentatie en onderbouwing gegeven voor de keuze van de parameter schuifspanning of duur sedimentatie/erosie als criterium voor het bepalen van GES voor descriptor 7 (milieudoel 29 en 30). De beschrijving van de voorwaarden is onvolledig en zeer vaag : <ul style="list-style-type: none"> • Welk numeriek model zal gebruikt worden ? • Zal steeds hetzelfde model gebruikt worden ? • Op welke manier zal dit model over de jaren geüpdatet worden? • Zal het (belangrijke) effect van golven al dan niet meegerekend worden? • welke randvoorwaarden worden opgelegd aan het model ? • met welke sedimentfracties zal gerekend worden ? De keuzen van de grenswaarde 10% van de schuifspanning, 5% afwijking voor sedimentatie/erosie lijkt arbitrair want zonder enige referentie. Indien men overgaat tot het definiëren van kwantitatieve criteria, dient dit te gebeuren op basis van uitgebreid onderzoek. Referenties daaraan ontbreken.
Antwoord 47		<ul style="list-style-type: none"> • Is er een voorgeschreven model om de milieudoelstellingen 29 en 30 te beoordelen? Er wordt geen hydrodynamisch model opgelegd voor de beoordeling van de milieudoelstellingen 29 en 30. Dit betekent

		<p>dat de toepassing van het model evenals haar validatie daarom de verantwoordelijkheid is van het bedrijf dat het milieueffectenrapport zal voorbereiden. Er wordt echter verzocht dat, in de mate van het mogelijke, het uitgevoerd model rekening houdt met de bestaande en vergunde menselijke activiteiten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe zullen de cumulatieve effecten worden beoordeeld? Om de cumulatieve effecten te evalueren zal de BMM een database voor elk project waarvan de vergunning is verleend onderhouden, met als inhoud: <ul style="list-style-type: none"> ➤ ruimtelijke uitbreiding bezet door de activiteit; ➤ de ruimtelijke omvang van de gebieden onderworpen aan de overweging vragende impact; ➤ veranderingen in dieptemeting gegenereerd door de activiteit. • Voor welke subklassen van het sediment zullen de milieudoelstellingen 29 en 30 geëvalueerd worden ? De beoordeling van de milieudoelstellingen 29 en 30 vereisen niet het gebruik van een sedimenttransportmodel. Echter, zoals de kritische schuifspanning voor erosie en sedimentatie afhankelijk zijn van het type en de grootte van de sedimentatie, moeten de milieudoelstellingen beoordeeld worden met inachtneming van de kenmerken van de sedimenten. In het geval dat beschouwde locatie zou bestaan uit een mengsel van sedimenten, zullen de milieudoelstellingen 29 en 30 worden beoordeeld voor de subklassen van sedimenten waarvan korrelgrootte overeenkomt met d_{10}, d_{16}, d_{35}, d_{50}, d_{65}, d_{84} en d_{90} van de monsters genomen op de locatie. Effecten zullen worden overwogen als aan de criteria wordt voldaan voor minstens één van de subklassen. • Waarom worden de effecten van (soms belangrijke) golven niet beschouwd in de definitie van milieudoelstellingen 29 en 30? Milieudoelstellingen 29 en 30 bepalen de minimale criteria waaraan de Belgische staat zich zal houden in het kader van descriptor 7 van de KRMS. Ze betreffen voornamelijk de permanente effecten die kunnen leiden tot een nieuwe menselijke activiteit met betrekking tot de dominante hydrografische functie, namelijk de getijden. Echter, het kader van de KRMS geeft niet als doel het doel en de filosofie van de milieu-impactstudies, namelijk het overwegen en documenteren van alle mogelijke effecten veroorzaakt door een nieuwe menselijke activiteit, te veranderen. De directe en indirecte effecten die bepaalde activiteiten op de voortplanting van golven genereren moeten verder bestudeerd, gedocumenteerd en gerapporteerd worden als onderdeel van de milieu-impactstudies.
Opmerking 48	p.22	MD 29 en 30 Onderzoek naar de turbiditeit (troebelheid van het zeewater) werd bij dit MD niet weerhouden.
Antwoord 48		Turbiditeit werd niet weerhouden want het monitoringsprogramma moet blijven in overeenstemming met de definitie van milieudoelen 29 en 30.
Opmerking 49	p.24	MD 37 Olielozingen zijn niet het enige probleem. De laatste jaren spoelen zeevogels aan met paraffine op hun veren. Wat hetzelfde

		<p>effect heeft als stookolie.</p> <p>Onderzoek naar zeevogels besmeurd met olie is onvoldoende gezien het nog steeds toegelaten is paraffine en dergelijke te lozen.</p> <p>Beter zou zijn het MD te omschrijven als onderzoek naar olie en olieverbonden stoffen.</p>
Antwoord 49		Dit aspect zal in 2018 beschouwd worden.
Opmerking 50	p.25	<p>MD 38</p> <p>Gezien mosselen toch gebruikt worden om TBT te monitoren zou het dan niet nuttig zijn om hierbij het dier ook te onderzoeken op microplastic? Maar ja microplastics zijn niet weerhouden in deze milieudoelen.</p>
Antwoord 50		Microplastics zijn inderdaad niet weerhouden als milieudoel, waardoor hiervoor geen specifiek (bindend) monitoringprogramma werd opgemaakt. Dit betekent evenwel niet dat de mosselen niet behouden zouden kunnen worden voor onderzoek naar plastic, maar dit dient te gebeuren buiten het KRMS monitoringprogramma.
Opmerking 51	p.26	<p>MD 39 en 40</p> <p>In deze MD is er enkel aandacht voor visziekten en vervuilende stoffen maar niet voor de letsels te wijten aan de pulskor. Jammer dat onderzoek naar de effecten van de PULSKOR niet weerhouden werd.</p>
Antwoord 51		Letsels veroorzaakt bvb. door de pulskor komen niet voor in de huidige set Belgische milieudoelen, waardoor hiervoor geen monitoringprogramma werd opgemaakt. Dit hoeft evenwel niet te betekenen dat hiernaar geen onderzoek kan worden gedaan, waarvan de resultaten kunnen leiden tot het wetenschappelijk bijsturen van de milieudoelen vanaf 2018 (i.e. tweede cyclus KRMS). Zo schrijft het Belgisch Federaal Wetenschapsbeleid sinds 2013 onderzoeksprogramma's uit met als doel de wetenschappelijke leemtes bij de selectie van indicatoren en hun thresholds in te vullen. Dit maakt evenwel geen voorwerp uit van deze rapportage, die zich uitsluitend richt op de adequaatheid van de monitoringprogramma's.
Opmerking 52	p.31	<p>MD Hydrodynamica & MD Onderwatergeluid: Met betrekking tot DEME-groep activiteiten zijn vooral MD 29 & 30 (hydrodynamica) en 49 & 50 (onderwatergeluid) belangrijk. In dit opzicht is het relevant om op te merken dat MD 49 en 50 vandaag integraal als voorwaarden in de meest recente milieuvergunning voor de constructie van offshore windparken (Rentel-SeaStar) werden opgenomen. De doorvertaling naar een absoluut heiverbod in de periode vanaf 1 januari tot 30 april wordt als beperkend ervaren bij de operationele uitvoering van offshore installatiewerken van dergelijke windprojecten.</p>
Antwoord 52		Geen vraag maar enkel opmerking. Dus goed genoteerd.